Памятай, беларус, што і ты чалавек, які можа сабой гаспадарыць!
Л. Шпакоўскі-Случанін

Рагнеда

№ 1 (3)
СТУДЗЕНЬ
1994 года
Кошт — па дамоўленасці

„...Цяжка шлях нам церабіць да Беларусі!..“

Здаў свае правы 1993 год — год складаны, цяжкі, супярэчлівы ва ўсіх адносінах, год, які паказаў, што мы, беларусы, у сваёй большасці абыякавыя да ўласнага лёсу, да лёсу нашай дзяржавы, нашай ласкавай і пяшчотнай мовы. На маю думку, такая дэградацыя грамадства з'яўляецца вынікам нізкай культуры нашага народа, а, магчыма, нават яе адсутнасці. І не толькі ў нас, простых смяротных, а і ў тых, хто намі кіруе. Менавіта адсутнасцю культуры, пачуцця ўласнай годнасці, звышцынізмам у адносінах да салігарчан можна вытлумачыць той факт, калі падчас візіту ў наш горад Станіслава Шушкевіча 13 кастрычніка на сустрэчу з ім у вялікую залу мясцовага Дома Саветаў не дазвалялі заходзіць, зачыніўшы дзверы перад натоўпам народу, хоць у зале было шмат вольных месцаў. У мяне асабіста склалася ўражанне, што тыя, хто будзе задаваць пытанні, былі загадзя вызначаны кіраўнікамі нашага горада. Як жа інакш можна вытлумачыць гэта, калі старшыня гарсавета Мікалай Юрчык, які вёў сустрэчу, стараўся не заўважаць паднятую мною руку, якая выражала маё жаданне задаць пытанне нашаму высокаму госцю? Нават тады, калі, адчуваючы, што сустрэча падыходзіць да канца, я ўстала, каб усё ж такі задаць пытанне, шаноўны Мікалай Фёдаравіч рэзка кінуў: «Сядзьце! Слова мае Пятрашка». Але, на жаль, Пятрашка не гатовы быў звярнуцца з запытаннем, таму на жаданні прысутных і самога старшыні Вярхоўнага Савета нашай Рэспублікі слова было дадзена мне.

Вядома ж, не ўсім прыйшлося даспадобы маё пытанне: ці будуць у нас прымяняцца пэўныя санкцыі да тых, хто выступае супраць нашай дзяржаўнасці, суверэнітэту, нацыянальнай сімволікі. Некаторыя асобы расцанілі, што гэта заклік да барацьбы з камуністамі, таму праз тыдзень, 21 кастрычніка, паведамілі па тэлефоне маёй дачцы наступнае: «Перадай: яна сабралася вешаць камуністаў, дык праз месяц павесім яе». Прынамсі, званіў мужчына. Падумалася: «Няўжо сапраўдны мужчына можа так нізка апусціцца?» Бясспрэчна, пагражаць бяскрыўднай жанчыне мог толькі зусім нікчэмны чалавек.

На самым пачатку мінулага года, 20 студзеня, на паседжанні гарвыканкама разглядалася пытанне выканання Закона аб мовах. З паверхоўнай інфармацыяй па гэтым пытанні выступіла Тамара Карняйчук — народны дэпутат гарадскога Савета, намеснік загадчыка гарадскога аддзела адукацыі. Маё выступленне было зусім супрацьлеглым, бо ў ім раскрываўся сапраўдны стан спраў па выкананні гэтага Закона. Тады старшыня гарвыканкама Мікалай Юрчык адзначыў наступнае: «Закон аб мовах, як і ўсе заканадаўчыя акты нашай дзяржавы, патрэбна выконваць. Таму я лічу неабходным разглядаць гэтае пытанне часцей, нават на апаратных паседжаннях».

Аднак на апаратных паседжаннях да яго ўжо не вярталіся. На пачатку жніўня прыйшлося звярнуцца з афіцыйным лістом да Мікалая Юрчыка, у якім акцэнтавалася ўвага на тым, што ні адзін з артыкулаў Закона аб мовах, якія ўводзяцца ў дзеянне з 1 верасня, не выкананы. Кіраўнік справамі гарвыканкама Алена Козырава абяцала, што гэтае пытанне будзе разгледжана праз тыдзень. Але ні праз тыдзень, ні праз два яму не было ўдзелена ніякай увагі. Толькі праз два месяцы з невялікім хвосцікам вырашана было заслухаць яго на чарговым паседжанні гарвыканкама, якое адбылося 20 кастрычніка.

Ніхто з прадстаўнікоў Таварыства беларускай мовы не быў запрошаны на гэтае паседжанне. Удакладніўшы, калі менавіта будзе разглядацца дадзенае пытанне, я прыйшла ў гарвыканкам к пятнаццаці гадзінам, аднак на паседжанне не трапіла: сакратарка абараняла дзверы ў кабінет старшыні, не пускала мяне, матывуючы гэта тым, што ў спісе запрошаных майго прозвішча няма. Калі ж паспрабавала адчыніць дзверы сілай, то пачула ад сакратаркі, што яна выкліча міліцыю...

(Заканчэнне на 2-й стар.)

«Беларусы — мабыць, адна з самых няшчасных нацый Еўропы. Не зважаючы на ўсе нашы зусім неблагія, Богам дадзеныя чалавечыя якасці, мы дагэтуль не маем таго, чаго варта мець кожная нацыя свету, для чаго, па сутнасці, яна і існуе пад небам. І ўсё таму, што з нейкага капрызу гісторыі мы ўпусцілі свой нацыянальны цягнік і апынуліся ў ролі вечных паязджан, пазбаўленых прыстойнага лёсу, здатнага прытулку дзяржаўнасці. Можа, толькі цяпер гісторыя дае нам пэўны і надта сумніцельны шанец, і ўсё залежыць ад таго, ці пакарыстаемся мы ім.

Ці ён у каторы раз выслізне з нашых няўмелых рук...

Зноў, як і заўжды, найбольшыя спадзяванні на нашу мову, гэты галоўны нацыянальны набытак, наша гістарычнае апірышча. Нездарма яе так вынішчалі ў стагоддзях — забаранялі, аплёўвалі, адвучвалі ад яе цэлыя пакаленні — у імперыі патрэбна была адна, унітарная мова. Але калі мы, нацыянальна паншчаныя, класава раз'яднаныя, спаскуджаныя шматгадовай маной, чэшта ўсё ж значым у сусветнай суполцы народаў, дык найперш праз гэтую нашу мову. Без яе ад нас не засталося б і следу, як не засталося яго ад колішніх тутэйшых яцвагаў. Мова верна служыла народу ў добры і благі час, ратавала яго існаванне і ніколі не здраджвала яму».

(З кнігі публіцыстыкі В. Быкава «На крыжах»).

Калейдаскоп

СВЯТА

беларускай культуры адбылося ў гарадской бібліятэцы. Тыя, хто пабываў на ім, убачылі цудоўныя вырабы навучэнцаў мясцовага педагагічнага вучылішча. Радавалі вока ручнікі, упрыгожаныя вышыўкай, розныя шкатулкі, пано і дошчачкі, інкруставаныя саломкай. Пра іх шлях да жыцця расказалі выкладчыкі вучылішча Ігар Чорны і Аляксандр Спірыдовіч.

Літаратурную старонку свята, прысвечаную творчасці беларускага паэта Лявона Случаніна, які жыве ў Салігорску, вяла старшыня мясцовай рады ТБМ імя Ф. Скарыны Марыя Мацюкевіч. Яна расказала пра цяжкі, складаны лёс паэта і прачытала свой верш з прысвячэннем яму.

Своеасаблівай аздобай свята сталі выступленні мастацкіх калектываў горада: фальклорнай групы з цэнтра дзіцячай творчасці і харавога калектыву з Дома культуры будаўнікоў.

ГАЗЕТУ

«Наша слова», заснавальнікам якой з'яўляецца ТБМ імя Скарыны Рэспублікі Беларусь, Салігорская рада ТБМ выпісала за свой кошт для дзіцячага дома, дзіцячых садкоў і школ горада, а таксама для васьмігадовых і сярэдніх школ раёна. Не абышлі мясцовыя адраджэнцы сваёй увагай і старшынь гарадскога і раённага Саветаў народных дэпутатаў Мікалая Юрчыка і Анатоля Махлая: «Наша слова» будзе дастаўляцца ім на месцы працы.

ЗБОР

экспанатаў для будучага музея пісьменніка-земляка Аляксея Кулакоўскага, які размесціцца ў адным з памяшканняў цэнтральнай гарадской бібліятэкі, вядзецца Салігорскай радай ТБМ. Частку іх перадалі жонка пісьменніка Ніна Ульянаўна і пляменнік Мікалай Міхайлавіч. Некаторыя матэрыялы падрыхтуюць супрацоўнікі літаратурнага музея Янкі Купалы, дзе наш зямляк працаваў дырэктарам у апошнія гады свайго жыцця.

20 СНЕЖНЯ

адзначыў сваё нараджэнне лінолеумны цэх таварыства з абмежаванай адказнасцю «БелПВТТА» («БелПИТТО»). Да канца года тут выпушчана 2 тысячы квадратных метраў высакаякаснага лінолеуму. Плануецца, што ў год будзе выраблядца каля мільёна квадратных метраў гэтай прыгожай, экалагічна чыстай прадукцыі.

Паэзія

Беларусачка

Вось дзяўчынка дык дзяўчынка —
Каса-русачка:
Беларуска, беларуска,
Беларусачка!

Вочкі сінія, вялікія
Пасміхаюцца.
Усім дзяўчынка-беларуска
Падабаецца.

З васількоў вянок пляце,
Напявае
І усмешачку сваю
Не хавае.

Віка КЛЯВЕЦ,
вучаніца 5 «Б» класа сярэдняй школы № 11.

На здзек не кінем

**«Народ, Беларускі Народ!
Ты—цёмны, сляпы, быццам крот.
Табою ўсягды пагарджалі,
Цябе не пушчалі з ярма
І душу тваю абакралі —
У ёй нават мовы няма...»**

М. БАГДАНОВІЧ.

Ты цёмны і цяпер, сляпы, як крот,
Рахманы мой, даверлівы народ:
Губляеш самабытнасць, воблік свой,
Дасюль трываеш здзекі над сабой,
На скарб духоўны свой забыўся зноў
І пагарджаеш моваю бацькоў.
Мне немагчыма пагадзіцца з тым,
Што ў вочы нам маны пускаюць дым,
Не тыя людзі твой рашаюць лёс...
О, дзе збавіцель наш, дзе той Хрыстос,
Які, прыняўшы мукі на сябе,
Адродзіць дух твой, сілу дасць табе?
Няўжо ахвяраў новых хочаш ты,
З сябрамі зносін разбурыць масты,
Бязмоўным стаць, ў натоўпе растварыцца
І на сваё паходжанне забыцца?
...Здаецца мне: вітае продкаў дух,
Я адчуваю лёгкі дотык рук,
Мой слых кранае ціхі-ціхі шэпт.
«Шануй Яе. Яна — твой зрок, твой хлеб,
Твая душа, тваё сэрцабіенне,
Бальзам гаючы — ад хвароб збавенне,
Бліскучы, найкаштоўнейшы смарагд,
А без Яе — у небыццё твой шлях».
Купала, Колас, Цётка, Караткевіч,
Зарэцкі, Багдановіч, Багушэвіч!
Я памятаю Вашы запаветы.
Клянуся: захаваем мову гэту —
Празрыстую, як срэбны ручаёк,
Гаючую, нібы вады глыток
У спёку летнюю. Яе, Святыню,
Што Богам дадзена, на здзек не кінем.

Прыйдзе ў душы прасвятленне

Вы пацяху трацiце сумленне,
Душы вашы не кранае боль.
Думак змрочных, цёмных сутарэнні —
Як лічынак, што выводзіць моль.
Ваша крэда — гвалтаваць і нішчыць,
Рабаваць, усюды сеяць зло...
А маё жаданне — зноўку выжыць,
Як заўжды, нясці ў свет дабро.
Хай не ўсе яшчэ яго прымаюць,
Хай ствараюць асабісты рай,
Хай мяне як толькі могуць лаюць,
Веру: заквітнее ў сэрцах май.
Прыйдзе ў душы вашы прасвятленне:
Родны пераступіце парог,
Прыгадаеце свае карэнні —
І ўваскрэсне ў кожным сэрцы Бог.

Марыя МАЦЮКЕВІЧ.

✦ ГАРТАЮЧЫ ПАЖОЎКЛЫЯ СТАРОНКІ

Вельмі часта даводзіцца чуць: маўляў, Гарбачоў са сваёй перабудовай, а таксама «віскулёўскія змоўшчыкі» Ельцын, Краўчук і Шушкевіч давялі наша грамадства да крызіснага стану. Якія толькі беды на іх не ўзвальваюць: і наркаманію са СПІДам развялі, і прастытуцыя квітнее, і злачынцам «зялёная вуліца» дадзена... Ды, мусіць, ніхто з абвінаваўцаў не задумваўся, што карані ўсяго гэтага ў іншым.

Памятаю, як раней у маёй роднай вёсцы казалі: «Бог цябе пакарае, калі зло людзям робіш». Дык ці не боская кара гэта за тое, што мы забыліся на святыя біблейскія ісціны, знішчылі веру дзядоў, прадзедаў, бацькоў нашых, выракліся сваёй багатай гістарычнай, культурнай і літаратурнай спадчыны, разбурылі цудоўныя архітэктурныя помнікі, высеклі прыгожыя сады і паркі, якія з любасцю расцілі на роднай зямельцы далёкія прашчуры нашыя? Менавіта да такой высновы я прыходжу ўсё больш і больш, калі бачу і чую, што яшчэ той-сёй не ўсведамляе сябе беларусам (вось толькі хіба адзнака ў пашпарце сведчыць пра гэта). Мне дзіка слухаць кашчунныя доказы, што Радзіма нашая ніколі не мела сваёй дзяржаўнасці. Хочацца спытаць: «Людзі добрыя, а ці чыталі вы хоць што-небудзь яшчэ, акрамя падручнікаў па гісторыі СССР ды і Беларусі, напісаных кар'ерыстамі, тымі, хто бацьку роднага гатовы быў прадаць, каб толькі вызначыцца, каб у літасці і пашане быць у «власть имущих»? Ці не варта было б такім недасведчаным людзям у справах нашай гісторыі часцей заходзіць у бібліятэкі, гартаць старыя падшыўкі газет або пажоўклыя ад часу старонкі старадаўніх кніг? Ды нядрэнна было б знаёміцца час ад часу з факсімільнымі выданнямі літаратуры, якая на працягу існавання Імперскага таталітарнага рэжыму, што доўжыўся больш за семдзесят гадоў, была забароненай. Пачытайце «Кароткую гісторыю Беларусі» В. Ластоўскага, «Кароткі нарыс гісторыі Беларусі» У. Ігнатоўскага, «Геаграфію Беларусі» А. Смоліча — і вы адчуеце прыліў духоўных сіл, убачыце, што мы маем глыбокія карані, цудоўныя вытокі, найбагацейшую спадчыну.

Сёння хочацца пазнаёміць чытачоў нашай газеты са старонкамі ўнікальнага выдання, якое пабачыла свет ў 1879 годзе ў Мінскай друкарні Б. Саламонава. Яно мае назву «Апісанне цэркваў і парафіяў Мінскай епархіі», складзена па афіцыйна запатрабаваных ад прычтаў звестках і выпушчана ў якасці дадатку да «Мінскіх епархіяльных ведамасцяў». У трэцяй частцы гэтага выдання ўтрымліваюцца звесткі пра Слуцкі павет. Калі перагортвала старонкі гэтай часткі кнігі, то на старонцы 111 звярнула ўвагу на загаловак «22) Завшичи». Ды гэта ж пра маю радзіму, пра той куток, дзе я правяла семнаццаць гадоў свайго жыцця, пакуль, як кажуць, не пайшла на свой хлеб.

Пра тое, што ў вёсцы была калісьці царква, мне расказвалі бацькі-нябожчыкі. Калі вялася жорсткая барацьба з рэлігіяй, у яе будынку размяшчалася школа, а ў гады фашысцкай навалы, калі не памыляюся, гэты помнік дойлідства быў спалены партызанамі.

БЕЗ БОГА Ў ДУШЫ

З хваляваннем чытаю: «Сяло Заўшыцы Слуцкага павета, 2-й благачыннай акругі, размешчана ў глухой мясцовасці, пры прасёлкавай дарозе; знаходзіцца ад г. Мінска ў 126 вёрстах, ад г. Слуцка, дзе і бліжэйшая паштовая станцыя, — у 24 вёрстах, і ад Маскоўска - Брэсцкай чыгункі ў 68 вёрстах».

Далей апісваецца тагачасная царква. Праўда, звестак пра тое, калі ўтворана Заўшыцкая парафія, няма, але адзначаецца, што «па сведчаннях старажылаў, тут здавён была адна парафіяльная царква. І апошняя перад цяперашняй драўляная царква, пабудаваная парафіянамі 1790 года, згарэла ад громавага ўдару 1861 года». Адзначаецца, што «цяперашняя аднапрастольная Успенская царква, размешчаная сярод сяла», пабудавана ў 1862 годзе з ліквідаванага ў Слуцку жаночага Спаса-Ільінскага манастыра, які з дазволу епархіяльнага начальства быў разабраны і аддадзены парафіянам Заўшыцкай царквы. Яе пабудова, выкананая часткова на сродкі царквы, часткова на ахвяраванні парафіянаў, абышлася больш чым у 3000 рублёў. На гэтыя сродкі, вядома, яна не магла быць абсталявана і ўпрыгожана найлепшым чынам, таму мела шматлікія недахопы, але пасля ёй было нададзена неабходнае хараство.

Драўляная, складзеная з брусоў царква разам з прытворам нагадвала сабой прадаўгаваты крыж. Дах яе быў пакрыты ліставой бляхай, пафарбаванай алейнай зялёнай фарбай. Пасярэдзіна царквы знаходзіўся адзін адкрыты купал, а яшчэ два глухія купалы меліся над алтаром і прытворам. Знадворку сцены пабудовы былі афарбаваныя ў белы колер.

У царкве было двое ўваходных дзвярэй. Вокны размяшчаліся ў два рады, ніжні іх рад быў закратаваны. Драўляная падлога была пафарбаваная толькі ў алтары. Блакітны колер мелі ўнутраныя сцены і столь скляпеннепадобнага купала, які падтрымліваўся чатырма драўлянымі слупамі. Царква не ацяплялася. Увогуле, як адзначаецца ў кнізе, яе будынак знаходзіўся тады ў даволі-такі здавальняючым стане. Унутраная крыжападобная плошча мела змяшчальнасць каля 25 квадратных сажняў, салея ўзвышалася на тры вяршкі, кліcы прыладжаны асобна. Іканастас найноўшай канструкцыі складаўся з 19 добра намаляваных абразоў у пафарбаваных рамах, якія размяшчаліся ў тры ярусы. Сам іканастас быў блакітнага колеру, без пазалоты.

Прыбудаванае асобна з правага боку алтара аддзяленне рызніцы поўнасцю было забяспечана святарска - службовым начыннем, некаторыя прадметы якога ўяўлялі немалую каштоўнасць. З чатырох прыбораў паціраў і дыскасаў адзін быў срэбраны, 84-й пробы, вызалачаны, другі — срэбраны 12-й пробы, таксама вызалачаны, а два астатнія — з чырвонай медзі, вызалачаныя. Знаходзіліся тут і тры крыжы: адзін срэбраны, 84-й пробы, з фініфцю, другі медна-пазалочаны, з рэльефным распяццем, а трэці таксама, як і першы, з фініфцю, але з накладнога срэбра.

Адно з чатырох Евангелляў было вялікага фармату ў суцэльнай металічнай аправе, са звычайнымі адбіткамі на фініфцях. Аправа з маліновага аксаміту ўпрыгожвала другое Евангелле, на якім былі рэльефныя медна-пазалочаныя адбіткі евангелістаў і Уваскрошання Хрыстова: у зялёны аксаміт з выбіўнымі срэбранымі адбіткамі евангелістаў і крыжам пасярэдзіне быў аздоблены трэці фаліянт. Чацвёртае евангелле ў аксамітавай малінавай аправе са звычайнымі металічнымі адбіткамі было зусім старое.

Даразахавальні цы таксама мелі каштоўнасць: адна пяцікупальная з накладнога срэбра, другая шарападобная са срэбра невысокай пробы, а трэцяя медна - пазалочаная з дзвюма скрынкамі. Медна - пасрэбраныя знаходзіліся тут два панікадзілы найноўшай аздобы ў 18 і 14 свечак, лампады, два выносныя падсвечнікі, зборнае і антыдорнае блюда, вадасвятная чаша, шлюбныя вянцы і ўсяночнае блюда.

Было ў царкве і дзесяць прыбораў святарскага адзення, з іх — адна рыза срэбнапарчовая. Старое ж адзенне згарэла разам з царквой у 1861 годзе.

У царкоўных архівах захоўваліся метрычныя кнігі і паветаўскія рэестры з 1803 года. Усе гэтыя акты таксама згарэлі пры пажары, пра які згадвалася раней.

Царкоўны будынак быў абнесены драўлянаю агароджаю, унутры якой была асобная драўляная званіца, абшыляваная дошкамі і пафарбаваная. У ёй размяшчаліся чатыры званы, кожны з якіх важыў адпаведна шаснаццаць, шэсць, пяць з паловай і адзін з чвэрткай пуды.

Да Заўшыцкай царквы належалі прыпісныя: драўляная Праабражэнская царква ў вёсцы Чырванадворцы, якую парафіяне пабудавалі ў 1791 годзе, а таксама могільнікавыя ў вёсцы Крывічы і імя Казанскага Абраза Прасвятой Багародзіцы. Яна пабудавана парафіянамі ў 1818 годзе. Як адзначаецца ў «Апісанні», абедзве царквы знаходзіліся ў здавальняючым стане, пакрыты былі ліставой бляхай, пафарбаваны алейнай зялёнай фарбай і маюць асобна прыстасаваныя званіцы. Могілак, акрамя павятовых, пры царкве, было яшчэ шэсць вясковых, з якіх самыя бліжэйшыя знаходзіліся ў дзвюх вёрстах, а самыя далёкія — у сямі вёрстах ад царквы.

У Заўшыцкі павет уваходзілі восем паселішчаў: «Завшичи, Кривичи, Краснодворцы, Пиратичи, Замошье, Теребеховъ, Василь-Борки и Заложье». Самае далёкае сяло знаходзілася ад царквы ў сямі вёрстах. Парафіян мужчынскага полу на той час было 1380 і жаночага — 1473 душы. Значную большасць складалі прадстаўнікі сялянскага саслоўя, але былі аднадворцы і дваране. Займаліся ў асноўным хлебаробствам. Рэлігійнасць паміж імі заўважалася па многім, аднак нельга было назваць яе цалкам здавальняючай. Хросныя хады па сёлах і малебны яны рабілі толькі з нагоды грамадскіх бедстваў, эпідэмічнай заразы, смяротнасці, падзяжу скаціны і іншых падзей такога чыну. У адносінах нораваў, за многімі выключэннямі, паміж імі не заўважалася грубых заган і агульных дрэнных схільнасцяў. Насупраць, большасць парафіян адзначалася бездакорным норавам, працавітасцю, пакорлівасцю і шмат якімі іншымі добрымі

(Заканчэнне на 4-й стар.).

„...Цяжка шлях нам церабіць да Беларусі!..“

(Пачатак на 1-й стар.)

Застаецца дадаць, што такое важнае пытанне, як выкананне Закона аб мовах ва ўстановах, арганізацыях і на прадпрыемствах горада, было разгледжана на працягу ўсяго нейкіх пятнаццаці хвілін... Думаецца, што ніякія больш каментарыі тут не патрэбныя.

Неабходна прызнаць: мы ў сваёй большасці — нацыя, якая не паважае сябе, сваіх продкаў і, калі хочаце, нашчадкаў. Дык ці ж можа дэградаваная нацыя дасягнуць вяршыняў дабрабыту? Вядома ж, не. І мне робіцца страшна за будучыню нашай дзяржавы, суверэнітэтам якой гандлюе наш урад у асобе прэм'ера Вячаслава Кебіча.

Нас, беларусаў, штурхаюць у бездань, адбіраюць права звацца народам, нацыяй, людзьмі. І мы, як сляпыя кацяняты, тыцкаемся ў жывот Расіі, у роспачы шукаем вымя, з якога пацякуць бесперапыннымі струменямі нафта, газ і... грашовая маса. Дарэмныя надзеі: не пацякуць гэтыя рэкі нават тады, калі мы вырачамся свайго імя, калі зноў станем, як калісьці, імперскімі рабамі.

Мне асабліва крыўдна за нашу адукацыю, культуру, якія ў любой самастойнай дзяржаве стаяць на самай вышэйшай прыступцы, а ў нас займаюць першую прыступку... знізу. Ды чамусьці не разумеюць гэтага нашы «сейбіты разумнага, добрага, вечнага», чакаюць манны нябеснай, не змагаюцца за свае правы. Забыліся на народную мудрасць: «Трэба нахіліцца, каб з ручая напіцца». Не жадаюць траціць сілы на барацьбу. Нават аб'яўленая трохдзённая забастоўка не адбылася... Сапраўды, «з вялікага грому малы дождж бывае»...

Сумна і горка: на змену супярэчліваму 1993 прыйшоў не менш супярэчлівы 1994, які заявіў пра сябе першым вітком павышэння цэнаў на малочныя прадукты. Узровень жыцця нашага народа пагаршаецца, што вядзе да свядомага вынішчэння беларускай нацыі. Людзі, якія выракаюцца сваіх каранёў, бацькоўскай мовы, не здатныя ўмацаваць эканоміку нашай дзяржавы, вывесці наша грамадства на шырокія прасторы жыцця. Неабходна як мага хутчэй усвядоміць гэта.

Ці ўсвядомім, ці адумаемся? Ці перастанем заглядваць у рот усходняму суседу, які бачыць нас толькі сваім прыдаткам — губерняй з назвай «Северо-Западный край»? Ці прачнецца наша годнасць? Ці дойдзем мы, у рэшце рэшт, да Беларусі?

Дай, Божа, сілы майму народу!

М. МАЦЮКЕВІЧ,
старшыня Салігорскай рады ТБМ імя Ф. Скарыны, сябра сакратарыяту Рэспубліканскага Таварыства беларускай мовы.

Карысныя парады

✦ Лакіраваную і паліраваную мэблю праціранце мяккай чыстай анучай.

✦ Калі на паліраванай паверхні ўтварылася пляма ад гарачага, вазьміце тампон з кухоннай соллю, змачыце алеем і праціранце пляму да таго часу, пакуль яна не знікне. Пляму ад вады на лакіраванай паверхні пасыпце мукой. Затым тампонам, змочаным у алеі ці машынным масле, трыце пляму, пакуль не знікне.

✦ Металічныя дэталі мэблі пачысціце сумессю з нашатырнага спірту (30 грамаў), мелу ці зубнога парашку (15 грамаў) і вады (50 грамаў). Вадкасць узбоўтайце. Намачыце ёю фланелевую анучку і пратрыце дэталі. Суконкай натрыце да бляску. Эфектыўныя таксама пітная сода, разрэзаная цыбуля.

✦ Мяккая мэбля патрабуе не меншага догляду, чым любая іншая. Абіўку трэба чысціць пыласосам або шчоткай. Шчотку абгарніце двайным слоем марлі, змочанай салёнай вадой (адна чайная лыжка солі на адзін літр вады). Асвяжыць крэслы, канапу, матрацы можна не выходзячы з кватэры. Накрыйце іх анучай, змочанай у растворы (адзін літр вады і адна-дзве сталовыя лыжкі воцату) і выбівайце. Анучу прапалоскваўце ў чыстай вадзе і зноў змочвайце ў растворы.

✦ Кухонную мэблю мыюць растворам любога пральнага парашку (адна сталовая лыжка на адзін літр вады).

СЛЫННЫЯ ЛЮДЗІ БАЦЬКАУШЧЫНЫ

Усяслаў Чарадзей

РОЗНЫЯ гістарычныя часы вылучаюць і розных палітычных лідэраў. Як вызначыць іх ролю і месца ў гісторыі свету, рэгіёна, краіны? Мы далёка не ўсё ведаем пра тых, хто жыве сёння; што ўжо казаць пра тых, хто жыў сто, дзвесце, а то і болей гадоў назад!

Усяслаў Брачыславіч, князь полацкі з роду Рагвалодавічаў і непасрэдны нашчадак Уладзіміра Хрысціцеля, сядзеў на полацкім «стале» з невялікімі перапынкамі з 1044 па 1101 г. Сказаць, што вакол асобы гэтага князя не толькі пры жыцці існавалі легенды і паданні, але і пасля смерці, што мячы яго харобрых баяроў звінелі то пад Ноўгарадам, то пад Псковам ці Смаленскам і сам ён ледзь не склаў галазу на Нямігскай сечы, — значыць сказаць толькі палову таго, чаго варты памяці гэты чалавек. Справы ягоныя па-сапраўднаму і дагэтуль незлічоныя...

Многія прафесійныя гісторыкі і даследчыкі - літаратары звярталіся да асобы полацкага князя. Адны спрабуюць спасцігнуць, другія — проста пераказаць яго палітычную дзейнасць, якая дастаткова падрабязна адлюстравана на старонках старажытных летапісаў. Сярод гэтых звестак — паданне аб ягоным нараджэнні ад «валхавання», сумесны паход з рускімі князямі на торкаў у 1060 годзе, напад на Пскоў у 1065 годзе і Ноўгарад у 1066 годзе, бітва на Нямізе ў 1067 годзе і кіеўскае зняволенне, дзе ў выніку першага ў гісторыі паўстання гараджан Кіеўскай Русі Усяслаў стаў князем кіеўскім. Зноў напады на Ноўгарад і Смаленск у 1071 і 1078 гадах. Нарэшце смерць, якую дакладна зафіксаваў летапісец: «В лето 6609 преставился Всеслав, полоцкий князь, месяца априля въ 1 день, в 9 часъ, въ среду». І зразумела, немагчыма абысці выдатныя паэтычныя радкі «Слова пра паход Ігаравы»:

Усяслаў-князь людзям чыніў суды,
радзіў князям гарады,
а сам уночы ваўком рыскаў,
з Кіева паляваў да пеўняў
да Тмураканя,
Хорсу вялікаму шлях працінаў.

Нельга не пагадзіцца з тымі ацэнкамі, якія ўжо дадзены полацкаму Усяславу: мудры, харобры, хітры, разважлівы, неўтаймаваны. Усе гэтыя азначэнні маюць рацыю. Але, на жаль, дагэтуль мала хто спрабаваў вызначыць канкрэтнае месца Усяслава ў гісторыі Беларусі, або, як афіцыйна-казённа называлі нашу зямлю ледзь не да 1918 года, Паўночна - Заходніх зямель Русі.

Усяслаў Полацкі з'явіўся на палітычным небасхіле Усходняй Еўропы, быццам прадугледзеўшы аб'ектыўныя законы развіцця ўсходнеславянскага грамадства, якія сабралі шмат супярэчнасцей якраз да сярэдзіны другой паловы XI стагоддзя. Сабраная пры дапамозе мяча Святаслава Ігаравіча «шматковая», паводле азначэння К. Маркса, імперыя Рурыкавічаў пры князю Уладзіміру ўтрымалася ад распаду дзякуючы ўвядзенню агульнадзяржаўнай рэлігіі — хрысціянства. Сярод нашчадкаў Уладзіміра схаваныя да часу супярэчнасці даюцца ў знакі паміж Яраславічамі: Ізяславам, Святаславам і Усеваладам. Сын Усевалада Чарнігаўскага Уладзімір Манамах зноў спрабуе пры дапамозе зброі аб'яднаць усходнеславянскія землі. Але гэта адбываецца за кошт уладанняў іншых князёў, якія застаюцца без сваіх спрадвечных вотчын: Алег выгнаны з Чарнігава, Барыс пазбаўлены Смаленска, Расціслаў — Ноўгарада і г. д. Непазбежна набліжаецца час, калі на княжацкіх з'ездах вырашаюцца пытанні падзелу ўсходнеславянскіх зямель: 1097 год — у Любечы, 1100 год — у Віцічыве, 1103 год — каля Долабскага возера. На гэтым складаным палітычным фоне і з'яўляецца асоба полацкага князя.

У шматлікіх міжусобных войнах Усяслаў адстойваў тое, што на Любецкім з'ездзе было вызначана: як «трымаць і валодаць вотчыну сваю». Не разумеючы гэтага, многія гісторыкі лічылі Усяслава звычайным сепаратыстам фактычна за тое, што ён апярэдзіў натуральныя законы развіцця сучаснага яму грамадства амаль на паўстагоддзе. Ён не проста апярэдзіў, але, адстаяўшы незалежнасць, даказаў, што меў рацыю. Гэтага не адбылося б, калі б да незалежнага і самастойнага існавання не імкнулася ўся Полацкая зямля.

У першым нумары нашай газеты (артыкул «Цярністыя сцежкі Рагнеды») адзначалася, што пры князю Рагвалодзе слаўным і багатым быў горад Полацк, а разам з ім і Полацкая зямля. Менавіта тады быў закладзены падмурак будучай дзяржавы. Пры далейшых князях — Ізяславе і Брачыславе — гэтыя тэндэнцыі развіліся і замацаваліся. А пры Усяславе дасягнулі найвышэйшай ступені развіцця, пасля чаго ў першай палове XII стагоддзя надышоў рэзкі спад. Зразумела, што сабраць магутную дзяржаву толькі зброяй немагчыма. Сусветны гістарычны вопыт паказвае, што для гэтага павінны быць адпаведныя сацыяльна - эканамічныя ўмовы, што і даказана на прыкладзе Полацкай зямлі XI стагоддзя. Дастаткова толькі задумацца над тым фактам, што на актыўную знешнепалітычную дзейнасць Усяслава прыпадае толькі дваццаць гадоў з яго 57-гадовага княжання. Чым быў заняты князь усе астатнія гады? З упэўненасцю можна сцвярджаць, што Усяслаў Брачыславіч займаўся збіраннем «вотчыны свая».

Якраз у першыя дзесяцігоддзі праўлення полацкага князя ў галоўным горадзе — Полацку — будуецца трэці на Кіеўскай Русі і чацвёрты ў свеце Сафійскі сабор. Рэзка ўзрастаюць памеры самога Полацка і астатніх гарадоў гэтай зямлі, будуюцца новыя ўмацаваныя дзядзінцы, пашыраюцца пасады. Археалагічныя матэрыялы фіксуюць актыўнае развіццё гарадскіх рамёстваў, актывізацыю гандлёвых сувязей. Пашыраліся межы як самога Полацкага княства, так і колькасць суседніх зямель, якія імкнуліся да эканамічнага і ваеннага саюзу з Полацкам. Небеспадстаўна латвійскія гісторыкі прызнаюць, што ў часы Кіеўскай Русі межы Полацкай зямлі ўздоўж рэчышча Заходняй Дзвіны дасягалі Балтыйскага мора. Безумоўна, саюзнікамі палачан можна лічыць не толькі славянскія плямёны - дрыгавічоў, радзімічаў, уласна крывічоў, але і фіна - угорскія, і балцкія народы - ліваў, лептаў, семігалаў і інш. Гэтаму спрыяла значная ўзаемная асіміляцыя славянскіх і балцкіх народаў на тэрыторыі Беларусі, разуменне імі агульнасці інтарэсаў, часткова тэрыторыі, а таксама агульнасці духоўнага свету жыхароў Полацкай зямлі і іх суседзяў. Нездарма Усяслаў Полацкі з'явіўся на свет з дапамогай паганскіх вешчуноў, нездарма ў «Слове пра паход Ігаравы» — ваўкалак - пярэварацень, чарадзей, нездарма ў 1092 годзе ў Полацку, як у нехрышчонай зямлі, з'яўляюцца «навье» — чэрці. І, нарэшце, як мог сапраўдны хрысціянін дазволіць сабе зняць званы і абрабаваць святы храм, як гэта зрабіў Усяслаў у Ноўгарадзе!

Такія ж падзеі, падобныя па духу паганскім (язычніцкім) часам, адлюстраваліся ў быліне «Волх Усяславіч», якая, па аўтарытэтнай думцы акадэмікаў Д. С. Ліхачова і Б. А. Рыбакова, прысвечана полацкаму князю. Паганства было невыпадковым элементам у культуры Полацкай зямлі. У адрозненне ад іншых усходнеславянскіх зямель яно існавала на Полаччыне поруч з хрысціянствам. Гэта спрыяла кансалідацыі хрысціянскіх і нехрысціянскіх народаў вакол аднаго цэнтра — Полацка. Разуменне неабходнасці падобнага «духоўнага» плюралізму — таксама адметная рыса дзейнасці Усяслава. Ускосна трэба адзначыць, што гісторыкі даўно ўжо заўважылі гэтую асаблівасць беларускіх зямель, якая захавалася ледзь не да нашага часу.

Але, як ні дзіўна, самому Усяславу падобнае «дваянерства» не перашкаджала заваёўваць аўтарытэт у хрысціянскім свеце. Ігумен Кіева - Пячорскага манастыра Антоній у 1068—1069 гадах падтрымлівае дзейнасць Усяслава спачатку як кіеўскага вязня, потым — як кіеўскага князя. Пайшоўшы на адкрыты канфлікт з кіеўскім князем Ізяславам, якога гараджане выгналі з горада (потым ён вярнуўся з дапамогай польскіх дружын), Антоній сам быў вымушаны бегчы з Кіева ў Чарнігаў. Знакаміты Нікан - летапісец, несумненны сябар Антонія, таксама быў вымушаны бегчы ад Ізяслава Кіеўскага. Красамоўным фактам з'яўляецца і тое, што ў 1092 годзе кіеўскім мітрапалітам стаў полацкі епіскап Нікіфар. Пасля яго першы полацкі епіскап, які быў дасланы з Кіева, з'явіўся тут толькі пасля смерці Усяслава — з 1104 года. Магчыма, гэта сведчыць аб нейкай самастойнасці полацкай епіскапскай кафедры ў часы Усяслава Брачыславіча.

Прыязна да Усяслава адносіцца і невядомы аўтар «Слова пра паход Ігаравы»:

...хоць і вешчую меў душу
ў дзёрзкім целе,
ды часта ад бедаў цярпеў ён.

Аўтар «Слова...» — паэт канца XII стагоддзя — ацэньвае дзейнасць і фігуру князя са спачуваннем і разуменнем. І гэта нядзіўна, бо ўсё тое, што адстойваў Усяслаў, нарэшце ажыццявілася і распаўсюдзілася на ўсю Кіеўскую Русь. Адбылося раздрабленне, якое ні ў якім разе нельга разглядаць як форму рэгрэсу. Наадварот, асобныя землі пачалі інтэнсіўна развівацца ўглыб, што дало ім магчымасць прайсці яшчэ адзін віток па спіралі развіцця. А ў гісторыі нашай зямлі застаўся вобраз выдатнага чалавека і прадбачлівага дзеяча, які не толькі апынуўся на хвалі свайго часу, але і змог утрымаць сваю дзяржаву.

(Паводле С. Тарасава.)

ДА 80-ГОДДЗЯ
З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
АЛЯКСЕЯ КУЛАКОЎСКАГА

„Тут я жыву..."

Мне пашчасціла стаць удзельніцай вечарыны пад такой назвай, якая адбылася 20 студзеня ў Доме літаратара ў Мінску. На яе мяне запрасіла ўдава пісьменніка Ніна Ульянаўна. Пэўныя захады ў гэтым накірунку зрабіў і Саюз пісьменнікаў Беларусі. Аднак трапіць на вечарыну мне каштавала нерваў і здароўя: начальства палічыла маю прысутнасць там неабавязковай і ў камандзіроўцы мне было адмоўлена. Адчуваючы, што гэтая вечарына будзе незвычайным мосцікам паміж пісьменнікамі і намі, землякамі Аляксея Мікалаевіча, якія рыхтуюцца адкрыць у гэтым годзе музейную экспазіцыю, прысвечаную яго жыццю і творчасці, замянілася ўрокамі і, напісаўшы заяву на імя дырэктара школы, паехала ў сталіцу.

Настрою асаблівага не было. Ды адкуль яму быць, калі табе на кожным кроку ставяць палкі ў колы, перашкаджаюць у ажыццяўленні карысных пачынанняў? А тут гаворка ідзе пра ўшанаванне памяці цудоўнага пісьменніка, які нарадзіўся на салігорскай зямлі — зямлі, дзе быў узгадаваны яго талент, зямлі, якая ўвекавечана ў яго творах.

Усю дарогу думалася пра аповесць «Дабрасельцы», а асабліва пра яе галоўнага персанажа — старшыню сельсавета Лявона Мокрута, які лічыў сельсавецкую «пячатачку» сваёй паіцелькай і карміцелькай, выкарыстоўваў службовае становішча для ажыццяўлення асабістых мэтаў, імкнуўся паказаць, што яго ўлада неабмежаваная, нават думкі не дапускаў пра тое, што яго самадурству калі - небудзь прыйдзе канец. Нямала яшчэ такіх мокрутаў на нашай шматпакутнай зямельцы, не тыя людзі ў сваёй большасці вырашаюць нашы лёсы. Па-ранейшаму яшчэ спрацоўвае сіндром «валасатай рукі». Ці не таму мы аказаліся на краі эканамічнай бездані, што кіруюць дзяржавай людзі некампетэнтныя, выпадковыя, тыя, хто дбае, як і Лявон Мокрут, толькі пра ўласны дабрабыт?

Як ні дзіўна, на вечарыне прагучалі думкі, сугучныя маім. Успаміны пра Аляксея Мікалаевіча Кулакоўскага кранալі сваёй шчырасцю, непадробнасцю. Слухала і здавалася: вось - вось у зале з'явіцца той, каму прысвячаецца гэтая вечарына, — інтэлігентны, звышдалікатны чалавек, які ў любую хвіліну мог прыйсці на дапамогу. Словы пранікнёныя, поўныя смутку і жалю да чалавека, які заўчасна памёр, гучалі з вуснаў Івана Шамякіна, Івана Навуменкі, Пятра Васілеўскага, Івана Новікава, Міколы Аўрамчыка, Сяргея Грахоўскага...

Неабходна адзначыць, што наш зямляк Аляксей Кулакоўскі быў першым рэдактарам часопіса «Маладосць», аддаў яму пяць гадоў свайго жыцця. Тут, як адзначыў Іван Навуменка, з'явіліся лепшыя яго творы. Часопіс стварыўся ў 1953 годзе, пасля смерці Сталіна. Гэта быў пачатак новага жыцця, новых задум і здзяйсненняў, так званая хрушчоўская «адліга», што, несумненна, радавала.

Рэдактар збіраў маладыя таленавітыя сілы. Пашанцавала ў гэтым плане і Івану Навуменку: ён узначаліў аддел прозы. Атмасфера ў рэдакцыі была спрыяльная. «Каб не гэтая атмасфера, я не стаў бы добрым празаікам», — сцвярджае Іван Навуменка. Што тычыцца аповесці Аляксея Мікалаевіча «Дабрасельцы», то надрукаваў ён яе ў часопісе, не карыстаючыся выключным правам рэдактара, а пасля доўгіх гутарак са сваімі сябрамі і аднадумцамі па працы. Пісьменнік адчуваў небяспеку, якая яму пагражае пасля публікацыі аповесці, таму і шукаў парады.

««СОС!» — сказалі мы, — успамінае Іван Якаўлевіч. — Праблемы, узнятыя ў творы, былі настолькі актуальныя, што не змясціць яго ў друку было б злачынствам. Мы параілі аўтару напісаць прадмову, што нібыта гэтыя падзеі адбываліся ў мінулым, але гэта аповесць не выратавала». Змешчаная ў чацвёртым нумары «Маладосці» за 1958 год, яна вырашыла далейшы лёс Аляксея Кулакоўскага: пісьменнік пападае ў апалу. Давялося развітацца з пасадай рэдактара, на публікацыю ягоных твораў было накладзена вета. Страшнейшага ўдару для майстра слова быць не магло...

(Заканчэнне на 4-й стар.)

✦ СВЯТЫ НАШЫХ ПРОДКАЎ

Калядныя звычаі і гульні

Каляда пачынае і канчае гаспадарчы год. Па старым звычаі з гэтага дня наймаюць парабкаў на год. Так і дамаўляюцца: ад Каляд да Каляд. Аднак звычай патрабуе, каб парабка, які адбыў свой тэрмін, да другога дня Каляд не адпраўлялі і пры разліку яго адорвалі «калядой»: кілбасамі і салам. Бяздомныя парабкі або гулякі ідуць у карчму, каб гульнуць на рэшткі атрыманага жалавання.

На Каляды, пасля вячэры, гаспадары «сеюць боб» па хаце і па двары, каб хлеб урадзіўся, як боб. А гаспадыні кормяць курэй куццёй у абручы, каб яны трымаліся свайго дома, не неслі яек дзе папала. На працягу двух тыдняў паміж першай і апошняй калядой, нават у будныя дні, нельга выконваць сур'ёзныя гаспадарчыя работы, акрамя як дагледзець жывёлу — даць корму і напаіць, ды прыгатаваць абед. А вечарамі і зусім нічога нельга рабіць. Гэтыя вечары завуць святымі, а ў іншых месцах крывымі, мабыць, з прычыны таго павер'я, што калі ў гэтыя вечары працаваць, то прыплод хатняй жывёлы будзе нараджацца вырадлівым, ненармальным. Асабліва нельга шыць і прасці. Ад першага не толькі хатняя жывёла, але і дзеці могуць нарадзіцца сляпымі, а ад другога можа звіцца каўтун у валасах. У гэтыя вечары сяляне збіраюцца па хатах, якія больш прасторныя, і бавяць час у размовах, гульнях і забавах. Старыя апавядаюць падлеткам казкі, павучальныя бывальшчыны, загадваюць загадкі. Такі звычай. Таксама па звычаі грызуць у гэтыя вечары арэхі, гуляюць у цот і лішку. Дарослыя маладыя людзі, сабраўшыся асобна, спраўляюць «жаніцьбу Цярэшкі». Гэта спецыяльная калядная гульня. Іншыя гульні, як напрыклад, «яшчур», гульня ў «Бога і чорта», хоць і ладзяцца ў калядныя вечары, але не абавязковыя. У гэтыя гульні гуляюць і ў іншы час і прытым гуляюць больш дзеці і падлеткі, а ў «жаніцьбу Цярэшкі» гуляюць выключна на Каляды і прытым дарослыя хлопцы і дзяўчаты.

Каляднікі

На першы і другі дзень Каляд, а ў некаторых мясцінах таксама на Багатую каляду (куццю), ходзяць па хатах каляднікі. Гэта натоўп моладзі, што, падыходзячы пад вокны або ўвайшоўшы ў хату, славіць песнямі гаспадароў і за гэта атрымлівае каляду, г. зн., як мы ўжо тлумачылі, сала і кілбасы. Каляднікі нагадваюць велікодных валачобнікаў, і песні іх носяць часткова той жа земляробчы характар, што і валачобныя, толькі гэта асаблівасць у валачобных песнях больш ярка выяўлена. Аднак у некаторых калядных песнях ёсць і асаблівасці: гэта менавіта параўнанне гаспадара з месяцам, яго жонкі — з сонейкам, а дзяцей з зоркамі — параўнанне, якое нам не даводзілася сустракаць у валачобных песнях. А самі каляднікі тым адрозніваюцца ад валачобнікаў, што нярэдка водзяць «казу», чаго валачобнікі не робяць. У такім выпадку, г. зн., калі ходзяць з «казою», то спяваюць толькі адну песню, прыстасаваную менавіта да гэтага звычаю.

«Казу» рыхтуюць так. Бяруць казіную галаву, насаджваюць яе на кій і прышываюць да кажуха, а калі няма сапраўднай галавы, то робяць яе з дрэва, афарбоўваюць у белы колер, выводзяць вочы, прыладжваюць «рогі» і г.д. Кажух, вывернуты наверх, апранае які-колечы спрытны хлопец —і «каза» гатовая. Натоўп каляднікаў, увёўшы казу ў хату, зацягвае песню:

Бог-помач таму,
Хто ў гэтым даму!
Мы ў госці ідзём
І казу вядзём.

Го-го! Каза,
Го-го! Шэра!
Дзе каза ходзіць,
Там жыта родзіць,

Дзе казай нагой,
Там жыта капой.
Дзе каза рогам,
Там жыта стогам.

А наша каза
Была ў бару,
Грызла там кару
З казляняткамі;

Спаткала воўка
З ваўчаняткамі;
Як хваціць ваўчок
Казу за бачок,

А ваўчаняткі —
За казяняткі.
Ледзь-ледзь каза
Ад ваўка ўцякла.

У сяло прыйшла.
А ты, козанька,
Топні ножанькай,
Не бойся ваўка, —

Ён не з'есць цябе;
А бойся, каза,
Старога дзеда:
Ён цябе згубіць,

Скуру аблупіць.
Ужо бярэ ён меч,
Каб козаньку сеч.
Пацекла юшка

З правага вушка;
Козанька пала —
Здохла, прапала.
Гаспадарочак,

Слічны паночак!
Гаспадынечка,
Як маліначка!
Ты вазьмі ключы
Залаценькія;

Запалі свечку,
Пайдзі ў клетку:
Прынясі казе
Рэшата аўса;
Рэшата аўса,
Наверх кілбаса
І кусок сала,
Каб каза ўстала.

У час спеву «каза» нязграбна паварочваецца ў розныя бакі, у адпаведных месцах песні прытупвае нагамі, пастуквае рагамі, кланяецца, падае і ляжыць, быццам мёртвая, і ў канцы імгненна ажывае, ускоквае на ногі. У гэтым і ўся штука. Што да песень, пад якія скача каза, то ўсе яны па складзе зусім аднолькавыя, спяваюцца адным напевам, але розняцца па змесце.

Мы прывялі тут найбольш тыповую з іх і прывялі таму, што ў ёй заўважаецца намёк на старажытнае ахвярапрынашэнне: менавіта напамінак пра старога дзеда, які збіраецца загубіць казу. Гэты дзед крыху нагадвае язычніцкага жраца. У такім выпадку ў казе можна было б бачыць ахвярную жывёліну, і тады ўвесь абрад набыў бы сэнс. Аднак з прычыны беднасці зместу гэтых песень цяжка зрабіць бясспрэчную выснову, тым больш што ёсць варыянты, якія паказваюць на тое, што дзед хоча злупіць скуру з казы для таго, каб зрабіць дуду.

Адам БАГДАНОВІЧ,
этнограф.

ДА 80-ГОДДЗЯ
З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
АЛЯКСЕЯ КУЛАКОЎСКАГА

„Тут я жыву..."

(Пачатак на 3-й стар.).

На жаль, у такой кароткай публікацыі немагчыма расказаць пра жыццё і творчасць Аляксея Кулакоўскага. Пра гэта ящчэ пойдзе гаворка ў бліжэйшых нумарах «Рагнеды». А зараз хацелася б падкрэсліць думку, выказаную Пятром Васілеўскім: ён — першы нацыянальны пісьменнік. Цытую: «Як руская літаратура выйшла з «Шыняля» Гогаля, так і беларуская выйшла з «Дабрасельцаў» Кулакоўскага. Прыйдзе час, калі ўсё будзе грунтоўна прааналізавана. У былым СССР менавіта Аляксей Кулакоўскі быў першым, хто ўзяў на сябе смеласць сказаць праўду. Усе «знакі бяды» пайшлі потым».

Ці ж не сумны парадокс нашага часу: пры жыцці чалавеку не аддаецца належнае. Толькі потым, праз дзесяцігоддзі, а то і стагоддзі, насапраўднаму ацэньваем яго. Ці ж па-хрысціянску гэта?

Увогуле, да якога часу ярмом сядзець на нашых шыях будуць мокруты?

Марыя МАЦЮКЕВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: Аляксей Кулакоўскі з жонкай (50-ыя гады).

Ці ведаеце вы?

Сырая агародніна і садавіна маюць антысклератычныя ўласцівасці. У іх склад уваходзіць зусім арыгінальны набор рэчываў: высокамалекулярныя вугляводы, пекцін і клятчатка, вітаміны і арганічныя кіслоты, сярод якіх асабліва карысная ў гэтых адносінах тартронавая. Гэтыя рэчывы спрыяюць вывядзенню халестэрыну, абмяжоўваюць утварэнне тлушчу ў арганізме. Тартронавая кіслата засцерагае ад пераўтварэння ў арганізме вугляводаў у тлушч. Асабліва багатая ёю сырая капуста. Але звярніце ўвагу — агародніна і садавіна менавіта ў сырым выглядзе, бо цеплавая апрацоўка зводзіць на нішто біялагічную актыўнасць тартронавай кіслаты. Таму і лічацца такімі карыснымі капусныя салаты, а таксама камбінаваныя — з капусты, яблыкаў, морквы і інш.

* * *

Такая папулярная растваральная кава як прадукт харчавання не мае ніякай каштоўнасці. Сам яе стваральнік — швейцарскі хімік Макс Маргенталер — сцвярджае, што растваральная кава ў дзесяткі разоў горшая за каву, згатаваную з молатых зярнят, і што лепш ужо піць чыстую ваду.

* * *

Алкаголь — спецыфічны нервовы яд. Тлумачыцца гэта тым, што нервовая тканка багатая тлушчамі і тлушчападобнымі рэчывамі, якія добра растваряюцца ў спірце. А яшчэ тым, што галаўны мозг пры ўласнай вазе ўсяго каля двух працэнтаў ад вагі цела кантактуе больш чым з дваццацю працэнтамі крыві, якая цыркулюе ў арганізме. А праходзячы праз мозг, кроў пакідае ў ім ільвіную долю спірту, якім насычана.

* * *

Алкаголь, па-першае, высокакаларыйны прадукт, а паколькі яшчэ і ўзмацняе апетыт, то паступленне калорый рэзка павялічваецца. А гэта значыць, што не толькі тлушчы, але і вугляводы пачынаюць у выглядзе тлушчу адкладвацца ў тлушчавых клетках. Па-другое, алкаголь разбурае печань.

✦ ГАРТАЮЧЫ ПАЖОЎКЛЫЯ СТАРОНКІ

Без Бога ў душы

(Пачатак на 3-й стар.).

якасцямі. Асаблівай веры ў прымхі, забабоны ў іх не было.

Прычт складаўся з настаяцеля і двух псаломшчыкаў. З 1872 года настаяцелем царквы з'яўляўся святар Іван Барарыкін — студэнт семінарыі.

Царква ўтрымлівалася за кошт дабрачынных грашовых і рэчавых ахвяраванняў і паднашэнняў, якіх, як засведчана ў кнізе, «у год паступае прыкладна да 160 р., іншых жа крыніц даходу не маецца». Адзначаецца, што «прытч, акрамя штатнага ўтрымання і нязначнага скарбоначнага даходу, які паступае пераважна ў святы Узнясення Гасподняга і Пакрову Прасвятой Багародзіцы, карыстаецца царкоўным памяшканнем і зямельным, у колькасці 63 дзесяцінаў, участкам, які складаецца з 2 дзесяцінаў сядзібнай, 31 дзесяціны ворнай, 12 дзесяцінаў сенакоснай, 18 дзесяцінаў пад лесам і хмызнякамі і 2 дзесяцінаў няўдобіцы. Сядзіба прытчу пры царкве і ўся зямля размешчаны паблізу сядзібы ў водрубе, за выключэннем сенакосу, які знаходзіцца ў двух месцах».

Неабходна адзначыць, што святар прытчу меў жылы дом, амбар, варыўню, гумно і хлеў для скаціны. Тое ж самае належала і першаму псаломшчыку, у другога былі толькі хата, гумно і хлеў. Усе гэтыя пабудовы былі зусім старыя і, знаходзячыся ў напаўразбураным стане, выклікалі крайнюю неабходнасць іх аднаўлення, але агляду іх камісіяй і праекта аб іх рамонце на той час не існавала.

Пры царкве было заснавана царкоўна-прыходскае Папячыцельства і штатнае народнае вучылішча. Звыш гэтага парафіяне ўтрымлівалі за ўласны кошт царкоўна-прыходскія школы: адну — у вёсцы Крывічы, другую — у вёсцы Чырванадворцы. Пісьменнасць у парафіі паступова развівалася і дасягнула да 10% усяго мужчынскага насельніцтва.

Вось і ўсё, што вядома пра Заўшыцкую парафіяльную царкву. Пра іншыя — Чыжэвіцкую, Бранчыцкую, Вызнянскую, Пагосцкую, Прускую, Рожанскую, Старобінскую, Старчыцкую парафіі — гаворка пойдзе ў наступных нумарах газеты.

Марыя ДУДАК.

Заснавальнік: Салігорская раённа-гарадская рада ТБМ імя Ф. Скарыны.

За рэдактара М. С. МАЦЮКЕВІЧ.
Фундатар: таварыства з абмежаванай адказнасцю «БелПВТТА».

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 223710, г. Салігорск, вул. Заслонава, 95-227. Тэлефон: 3-21-25.
Газета надрукавана афсетным спосабам у Слуцкай узбуйненай друкарні.
Адрас друкарні: г. Слуцк, вул. М. Багдановіча, 7.

Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі.
Аўтары несуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.
Наклад 999 паасобнікаў. Заказ № 398.